

Højskolekurserne i Sandvig

På grund af Åkirkeby-skolens kortvarige virksomhed kan man sige, at den egentlige pionér for højskolesagen på Bornholm blev den unge Sandvig-lærer Peter Julius Bohn.

Han blev født 8/9 1841 som søn af Esper Hansen Bohn og Martine Christine, f. Jørgensen¹. Faderen var i mange år, 1840-76, lærer i Allinge - og indtil 1855, da der blev bygget en selvstændig skole, også i Sandvig.

Som faderen blev sønnen også lærer, og han dimitteredes i 1860 fra Lyngby Seminarium med 1. karakter. Året efter hedder det sig, at han blev lærer ved den nye skole i Sandvig og organist ved Allinge kirke. Juleaftensdag 1861 blev han gift med Oliva Margrethe Sonne, hvis fader var borgerkaptajn i Allinge.

Netop den vinter var pastor Trandberg vikar for præsten i Olsker-Allinge og udfoldede naturligvis sin kraftige vækkelsesvirksomhed. Julius Bohn fortæller selv, at han i begyndelsen var ret optaget af dette, men da han efter nogen tid var kommet nærmere ind på livet af bevægelsen, måtte han vende sig imod den og tage skarpt afstand fra den. Det sidste sker i en stor artikel fordelt over 10 numre i Bornholms Amtstidende fra den 31. marts 1863. Indlægget er meget langt og ordrigt, og næppe ret mange har orket at følge ham til vejs ende (der var heller ikke en eneste reaktion på det).

Artiklen giver imidlertid et godt indtryk af, hvad han stod for - hvad hans livssyn var. Der fornemmes endnu ingen inspiration fra Grundtvig, men det skulle komme senere.

Det nævnes i de tidligste kilder², at han var stærkt inspireret af den schweiziske pædagog Pestalozzi, og det er sikkert rigtigt. Han giver udtryk for, at den menneskelige ånd for ham har tre grundpiller, forstanden, følelsen og viljen. I artiklen lægger han dog langt den største vægt på forstanden, sikkert fordi han på dette punkt følte et uforeneligt modsætningsforhold til det, Trandberg forkyndte. Han havde således først og fremmest sine åndelige rødder i oplysningstiden og de strømninger, der udgik fra den.

Men der var også meget romantisk ved ham. Af en lærerkollega³ karakteriseres han som "besjælet af en glødende Fædrelandskærlighed samt fra Naturens Haand udstyret med store Evner som Lærer... Han

havde sjældne Talegaver og Evne til at rive Folk med". I den henseende synes han at have lignet Lucianus Kofod meget, og ligeledes i deres fremtræden i avisindlæg ligner de hinanden så meget, at man let kommer til at forveksle dem.

Søndagftenunderholdning

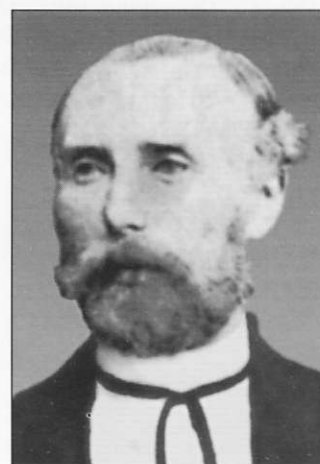
Allerede før artikelserien var i avisen havde Julius Bohn imidlertid begyndt sin folkeoplysende virksomhed. Det fremgår af et større læserindlæg i den samme avis nogle uger før⁴, hvor skribenten, der underskriver sig "En Snedker", gør sig til varm talsmand for denne. Det hedder lidt henne i indlægget:

"Efter Sigende har i Allinge en ung, intelligent Mand, Hr. Skolelærer Bohn af Sandvig, ved egen og Andres Velvillie dannet en behagelig, nyttig og lærerig Søndags Aftenunderholdning for Folk i Byen og Omegnen.

Indretningen er meget nem. En Deel Mænd med Sind og Hjerte for Folkeoplysningens Fremme bestribe de faa nødvendige Udgifter; et mægtigere Mindretal assisterer med Foredrag, hvori blandt hæderligt bemærkes en ung Landmand fra Olsker, Hullegaard, og Præsten. Skolen bruges til Lokale".

Efterhånden som man læser, bliver det dog klart, at det sandsynligvis er Bohn selv, der har skrevet indlægget for på den måde at skabe lidt opmærksomhed om sagen.

Efter indlægget følger avisens udgiver imidlertid til, at det havde glædet dem at bringe indlægget, "...idet vi deraf erfare, at der alt i Allinge er dannet en Forening, der ved et større Foretagende kunde slutte sig

Peter Julius Bohn. Reprod. efter Bornholmernes Land.

sammen med den af os oprettede Rønne Arbejderforening, som netop har til Formaal paa Søndagsskolen at give "Haandværkere og Andre Lejlighed til at øve sig i de rigtigste Kundskaber: Dansk, Skrivning, Tegning og Regning, og ved Foredrag om Lørdag Aften og Foreviisning af Industrigjenstande om Onsdag Aften at virke til Udbredelse af historisk, naturvidenskabelig, industriel og politisk Oplysning".

Når dette er taget med her, er det, fordi det vidner om, at der på den tid var flere andre tiltag i gang med hensyn til folkeoplysende virksomhed. Der meldes f.eks. også om lærere, der på deres respektive skoler lavede aftenskole. Vi har her at gøre med initiativer, der utvivlsomt har deres rødder netop i oplysnings-tankerne fra omkring 100 år tidligere, og som nu var ved at slå igennem i bredden.

Højskole og Navigationsskole

Året efter snedkerens artikel brød den for Danmark så ulyksalige krig i 1864 ud. Til den meldte Julius Bohn sig som frivillig, og det hedder, at han blev løjtnant i Aarøes strejfkorps. Han lader dog til at være kommet igennem krigen uden mén og vendte hjem til sin lærergerning i Sandvig.

Et par år efter, i eftersommeren 1866, er det så, at han etablerer et regulært højskolekursus i hjembyen. Det hedder i en annonce i begyndelsen af juli⁵, "at jeg i Forening med flere yngre Lærere efter Sommerferien agter at paabegynde et videregaaende Kursus i Dansk, Regning, Skrivning, Historie og Geografi, samt i Mathematik, Naturfagene, Tegning, Engelsk og, hvis der ønskes, i Sang og Musik. Udenbyes kunne erholde godt og billigt Logis".

Annoncen gentages ugen efter⁶, hvor det præciseres, at der modtoges både konfirmerede og ukonfirmerede, og denne gang har han fået den stedlige præst til at medgive en anbefaling. Denne nævner en af de andre lærere, som hed Viggo Holm.

Det fremgår senere, at der meldte sig tilstrækkeligt med elever til kurset⁷, men hvor mange, det var, ved vi ikke.

Godt begyndt fik han mod til at fortsætte året efter, hvor han averterede med "Højskole og Navigations-skole"⁸. Nu fremgår det, at det begyndte 1. november. Undervisningsfagene - "der ikke meddeles ved tør Lektiegivning eller Remse-Overhøring - men ved Foredrag eller Forevisning" var de samme som året før, men med tilføjelse af geometrisk tegning, nivellement og økonomisk landmåling. Han oplyser endvidere, at han ved understøttelse fra oplysningsvenner var blevet i stand til at anskaffe fysiske instrumenter til sin skole, og at han under et kommende ophold i København agtede at tage navigationseksamen, "saa at hvem, der ønsker det, tillige vil kunne blive underviist i fuldstændig Navigation, saavel paa Breden som Længden. Den maanedlige Betaling paa Højskolen er 3 Rd., paa Navigationsskolen 6 Rd."

Om formålet med det hele skriver han:

"Skolens Maal er ved Real-Kundskabens Magt at bringe vore unge Landsmænd til nogen mere Selvtænkning og Selvstændighed, saa at vi Bornholmere i sand indre Dannelse ikke skulle komme til at staae altfor langt tilbage for vore saa stærkt fremadstræbende Brødre i det øvrige Danmark".

For dette kursus har vi et elevtal i den officielle statistik, nemlig 15, og for denne indsats blev han af amtsskolerådet tildelt en understøttelse på 100 rigsdaler⁹.

Noter: KAPITEL 4

Højskolekurserne i Sandvig 1866-68

1. **Klippeøens Mænd, side 28; K. H. Kofoed, bind III, side 74-75.**
2. **H. Rosendal, side 64.**
3. **J. A. Jørgensen: Bornholms Historie, bind II, side 312.**
4. **Bhs. Amtstd. den 10/3 1863, nr. 46.**
5. **Samme den 10/7 1866.**
6. **Samme den 17/7.**
7. **Samme den 19/8.**
8. **Samme den 31/7 & 5/8 1867.**
9. **Bhs. Td. den 14/7 1868.**